

dr Elżbieta Kotkowska
Adiunkt w Zakładzie Teologii Dogmatycznej, Fundamentalnej i Ekumenizmu
Wydział Teologiczny
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

AUTOREFERAT

OSIĄGNIĘCIA I DOROBEK PRACY NAUKOWO-BADAWCZEJ

ORAZ DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

I. IMIĘ I NAZWISKO: Elżbieta Kotkowska

II. DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE (NAZWY, MIEJSCA I CZAS UZYSKANIA) ORAZ DANE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ.

Swoje kształcenie teologiczne rozpoczęłam w 1985 roku w ramach Dwuletniego Studium Katechetycznego przy Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Po jego ukończeniu kontynuowałam naukę na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu na studiach magisterskich. W 1993 roku obroniłam pracę, pisaną w ramach seminarium z patrystyki pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Bogdana Czesza, pod tytułem *Chrześcijańska wizja śmierci według św. Grzegorza z Nyssy* i otrzymałam tytuł magistra teologii.

W październiku tego samego roku rozpoczęłam studia teologiczne II stopnia na Papieskim Fakultecie Teologicznym we Wrocławiu w sekcji dogmatycznej. Uczestniczyłam w seminarium licencjackim ks. prof. dra hab. Romana E. Rogowskiego. Studia te ukończyłam egzaminem licencjackim i obroną pracy pt. *Kosmiczny wymiar działania Chrystusa według św. Grzegorza z Nyssy*. Po egzaminie w 1996 roku otrzymałam tytuł licentiatus in theologia dogmatica.

Studia doktoranckie ukończyłam w Poznaniu w 1997 roku. Pod kierownictwem ks. prof. dra hab. Bogdana Czesza napisałam rozprawę doktorską pt. *Perspektywa historiozbowcza człowieka i kosmosu według św. Grzegorza z Nyssy*. Uchwałą Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 12 lutego 2001 roku, uzyskałam tytuł doktora

nauk teologicznych. Praca ta została wydana drukiem pod tytułem: *Pomyśleć świat jako całość według św. Grzegorza z Nyssy* (Poznań 2002).

W latach 1998-2000 podjęłam studia podyplomowe na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w Instytucie Studiów nad Rodziną. W ramach tego studium napisałam pracę dyplomową pt. *Testowanie komputerowego programu do nauczania metody Billingsa*.

Zanim rozpoczęłam przygodę z teologią, ukończyłam studia dzienne, magisterskie na Politechnice Poznańskiej, na Wydziale Budowy Maszyn, kierunek podstawowe problemy techniki, specjalność mechanika stosowana. Studia te ukończyłam w roku 1981 i uzyskałam tytuł magistra inżyniera podstawowych problemów techniki, broniąc pracy napisanej pod kierunkiem dra Krzysztofa Grysy pt.: *Jednowymiarowe zagadnienie identyfikacji wymuszeń mechanicznych na podstawie symulacji skutków w dwóch punktach wewnętrznych* (Poznań 1981).

III. ZATRUDNIENIE I DYDAKTYKA W OŚRODKACH NAUKOWYCH

W 1984 roku rozpoczęłam pracę w Instytucie Obróbki Plastycznej na stanowisku asystenta. W tym czasie brałam udział w pracach badawczych w Zakładzie Tłocznictwa a następnie w Zakładzie Grzania Paliwowego. W roku 1988, po spełnieniu wymaganych warunków, uzyskałam nominację na stanowisko starszego asystenta.

W dniu 1 lutego 2002 roku rozpoczęłam pracę jako adiunkt kontraktowy na Wydziale Teologicznym w Zakładzie Teologii Patrystycznej. Od 2003 roku pracuję w Zakładzie Teologii Fundamentalnej i Ekumenizmu, czyli od dnia jego powstania, obecnie po reorganizacji jest to Zakład Teologii Dogmatycznej, Fundamentalnej i Ekumenizmu. Od 1 października 2008 roku jestem zatrudniona jako adiunkt mianowany, po wygraniu konkursu ogłoszonego w 2007 roku. W latach 1991-2005 pracowałam w szkołach poznańskich jako nauczyciel religii (szczegółowe informacje podałam w Załączniku 3). Działalność dydaktyczną na Wydziale Teologicznym UAM rozpoczęłam w 1999 roku.

Prowadzone zajęcia dydaktyczne: kierunek teologia

Ćwiczenia:

- *Patrystyka* – 1999-2003

- *Chrystologia, eklezjologia, eschatologia* – 2003-2004
- *Ekumenizm* – 2004-2005
- *Teologia fundamentalna* – 2011-2014
- *Zajęcia z tutorem. Metodyka przygotowywania prac pisemnych* – 2004-2016

Wykłady:

- *Wstęp do teologii* – 2006-2016
- *Teologia fundamentalna* – 2011-2014
- *Ekumenizm* – 2012-2013
- *Religiologia* – 2014-2015

Wykłady monograficzne oraz przeprowadzone autorskie warsztaty i konwersatoria

- *Perspektywa historiozawcowa człowieka i kosmosu według Grzegorza z Nyssy na tle współczesnej teologii systematycznej;*
2001-2002 – studia podyplomowe
2002-2003 – studia stacjonarne
2003-2004 – studia stacjonarne, sekcja w Kazimierzu Biskupim
2004-2005 – studia stacjonarne, sekcja w Obrze
2005-2006 – studia stacjonarne, sekcja w Bydgoszczy.
- *Obraz Boga Stwórcy i Zbawcy w nauczaniu Kościoła I i II wieku. Od doświadczenia religijnego po jego przekaz;* 2004-2005 – studia stacjonarne.
- *Obraz Boga w doświadczeniu religijnym Simone Weil. Elementy metodologii twórczego myślenia;* 2005-2006 – studia podyplomowe i doktoranckie.
- *Pojęcia podstawowe wyznania wiary. Możliwe przesunięcia znaczeniowe;* 2007-2008 – studia podyplomowe i doktoranckie.
- *Analiza modeli teologicznych I i II wieku chrześcijaństwa w aspekcie relacji pamięci indywidualnej i teologicznej;* 2010-2011 – studia podyplomowe i doktoranckie.
- *Teologiczne znaczenie pamięci dla kształtowania się obrazu Boga Stwórcy i Zbawcy u judeochrześcjan i pierwszych apologetów chrześcijańskich;* 2011-2012 – studia stacjonarne.
- *„Wierzę w jeden święty, powszechny i apostołski Kościół...”. Kształtowanie się doktrynalnych pojęć wiary w Kościele i z Kościoła;* 2012-2013 – studia stacjonarne.
- *Bóg dialogu;* 2014-2015 – studia podyplomowe i doktoranckie.
- *Duchowość Wschodu chrześcijańskiego – inna wizja człowieka?;* 2014-2015 – studia stacjonarne.
- *Zmartwychwstanie Chrystusa. Perspektywa teologicznofundamentalna;* 2015-2016 – studia podyplomowe i doktoranckie.
- Wykłady w ramach współpracy z Wydziałem Fizyki UAM:
Podstawy i zasady twórczego myślenia na przykładzie historii techniki i nauki. W latach 2006-2010 – informatyka stosowana oraz 2010-2011 – studia doktoranckie.

Seminarium naukowe z teologii fundamentalnej

- W latach 2004-2007 prowadzone w ramach seminarium profesorskiego ks. prof. dra hab. Tomasza Węclawskiego.
- Od maja 2007 roku prowadzone w ramach seminarium profesorskiego ks. prof. dra hab. Jarosława Moskałyka.
- Od października 2008 roku, aż do wygaśnięcia seminarium w 2013 roku, było prowadzone w ramach seminarium profesorskiego o. prof. dra hab. Bogusława Kochaniewicza.

W roku akademickim 2013-2014 powstał nowy kierunek Dialog i Doradztwo Społeczne, Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

Prowadzone zajęcia w ramach tego kierunku wykłady i ćwiczenia:

- *Wstęp do nauk teologicznych – z elementami metodologii* – 2013-2016
- *Wprowadzenie do nauczania integralnego* – 2013-2016
- *Proseminarium* – 2014-2016
- *Seminarium licencjackie* – 2015-2016

IV. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 i 17 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

- 1) Tytuł osiągnięcia naukowego: *Nicejskie óμολόγιος w procesie inkulturacji wiary w Bóstwo Syna. Studium teologicznofundamentalne na tle tradycji*, monografia.
- 2) Autor, rok wydania, nazwa wydawnictwa: **Elżbieta Kotkowska, 2015, Wydział Teologiczny UAM, Poznań.**
- 3) Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Zagadnienie przekazu i interpretacji objawienia w dziejach Kościoła chrześcijańskiego pojawia się niczym *cantus firmus* w moich badaniach od początku pracy badawczej. Za kluczowe dla poszukiwań teologicznych uznaję badania analizujące postawy ochrzczonych, którzy zarówno indywidualnie, jak i we wspólnocie Kościoła świadczą całym swoim życiem o prawdziwości orędzia Jezusa Chrystusa, ukazują jego wiarygodność. Kościół w swoich wiernych, pod przewodem biskupów, w łączności z biskupem Rzymu w całej swojej historii odpowiada na ludzką potrzebę odnalezienia sensu i odkrycia celu życia, wspólnoty oraz całego świata. W kręgu moich zainteresowań były nie tylko pytania o to,

co Kościół do wierzenia podaje, ale szczególnie o to, jak przekonuje o swej wiarygodności. Z tego względu poszukiwałam odpowiedzi na pytanie: jak na danym etapie rozwoju kulturowego tworzy w teologii spójną wizję świata oraz w jaki sposób rozpoznaje i uzasadnia wartości wiary zarówno w perspektywie wewnętrznej, jak i perspektywie zewnętrznej, wykorzystując język i obrazowanie tych rzeczywistości, do których się zwraca, jak promuje postawy wyrażające się w swoistym doświadczeniu religijnym. Kryształizujące się zainteresowania teologiczne kierowały moją uwagę ku początkom chrześcijaństwa oraz ku teologii fundamentalnej, w przestrzeni których możliwe były nie tylko interdyscyplinarne, ale i integralne ujęcia problemów badawczych. To przekonanie postaram się unaocznić w niniejszym autoreferacie. Rozpocznę od krótkiego przedstawienia problematyki podejmowanej w kolejnych grantach finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, która leży u źródeł badań przedstawionych w omawianej monografii. Ukazuje ona proces kształtowania się nicejskiego *Credo* w aspekcie przyjęcia niebiblijnego słowa $\delta\mu\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\varsigma$, by obronić biblijną wiarę w Bóstwo Jezusa Chrystusa. W XX wieku proces dochodzenia do sposobu wyrażenia głębi wiary w różnych kulturach został nazwany inkulturacją. Następnie przejdę do kolejnych podejmowanych przeze mnie szczegółowych prac badawczych (punkt V) wyznaczonych poprzez realizację grantów jak i badań statutowych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Praca przedstawiona jako habilitacyjna jest przede wszystkim efektem moich dociekań związanych z realizacją kolejnych grantów badawczych finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pierwszy, którego byłam kierownikiem i jedynym wykonawcą, został zatytułowany: *Doświadczenie poza-eklezyjalne jako miejsce teologiczne i jego znaczenie dla samoświadomości Kościoła rozumianego jako wspólnota, w świetle życia i myśli Simone Weil* (N102 018 32/3460). Efektem końcowym była próba konstruowania podstaw integralnej metody badawczej w teologii fundamentalnej na bazie metody historiozbawczej. Wymiernym efektem badawczym jest publikacja: *Ku metodzie integralnej w teologii fundamentalnej. Sposoby konstruowania interdyscyplinarnych działań w poszukiwaniu »locorum theologicorum«*. *Zastosowanie i weryfikacja na przykładzie życia i twórczości Simone Weil*, (seria *Studia i Materiały* 133, Wydział Teologiczny UAM, 2010). Badania przedstawione w tej publikacji stały się podstawą przyjętej integral-

nej metody badawczej pozwalającej w jednym obszarze wykorzystywać wyniki badań z innych nauk szczegółowych. Drugi grant (Nr N N101 199234), w którym miałam udział, nosił tytuł: *Interdyscyplinarna weryfikacja i rekonstrukcja paradygmatów teologii fundamentalnej w perspektywie relacji JA-WSPÓLNOTA*. Dzięki badaniom podjętym pod kierunkiem ks. prof. Jarosława Moskałyka (kierownika grantu) i z udziałem Małgorzaty Wiertelwskiej¹ możliwe stało się wypracowanie zasad dookreślenia dynamicznych relacji Kościoła a chrześcijanin oraz wykazanie, że Kościół to nie tylko suma jednostek, ale realizująca zamysł historiozbawczy Boga zhierarchizowana wspólnota, która dba o poszukiwanie prawdy, o duchowość i trwa na liturgii, modlitwie, które są źródłem wszelkich działań Kościoła. Kierownikiem kolejnego grantu (N N101 019838) pt.: *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologia wobec wyzwań współczesności*, był o. prof. dr hab. Bogusław Kochaniewicz. Współpraca z nim i z ks. prof. drem hab. Januszem Nawrotem oraz ks. drem Damianem Brylem zwróciła moją uwagę na podstawową ludzką potrzebę poszukiwania w wolności sensu i pewności zbawienia. Więcej informacji o moich osiągnięciach badawczych w ramach grantów zawarłam w punkcie V tegoż autoreferatu.

Przedstawiana monografia odnosi się do prawdy, że Kościół wobec wiernych musi przez cały czas szukać adekwatnej dla swoich czasów i miejsc odpowiedzi na pytanie: Kim jest Jezus Chrystus? Pierwsza odpowiedź Piotra Apostoła domaga się kontynuacji w taki sposób, by każdy swej kulturze mógł wyrazić słowa „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,13–16). Metody dostosowywania ludzkiej mowy do objawienia stosowane przez pierwszych chrześcijan nie są obojętne dla współczesności, ponieważ dzięki ich wierze my wierzymy. Przekaz i interpretacja objawienia w dziejach ze względu na jedność Kościoła nie jest tylko przypominaniem, ale uobecnianiem działań Boga Trójjedynego we wspólnocie. Współcześnie jest to ważne zadanie w związku z zadaniami misyjnymi, apologetycznymi i apologijnymi Kościoła.

Problem naukowy podjęty w pracy otrzymał sformułowanie: *Nicejskie óμοούσιος w procesie inkulturacji wiary w Bóstwo Syna*. Realizując cel pracy, skupiłam się wokół odpo-

¹ W początkowym etapie badań mieli też swój udział doktoranci Wydziału Teologicznego, Łukasz Łukasiak, Marta Mikanowicz, Grażyna Piskorz, Krystyna Retecka.

wiedzi na pytania: W jaki sposób przebiegał w historii proces inkulturacji, który zaowocował przyjęciem niebiblijnego słowa w obronie wiary biblijnej, przez pogan oraz tych, którzy przyjęli objawienie? oraz: Jakie ma on znaczenie dla obecnych czasów? W tym duchu szukałam odpowiedzi na kolejne pytania: Jakie były potrzeby ówczesnych ludzi, ku którym Kościół kierował swoje działania inkulturacyjne? W jakich ludzkich zmaganiach przekonanie o Bóstwie Syna dawało siłę do zwycięstwa? W jaki sposób Kościół chronił swoich, wyznawców dając im pomoc wobec nieprzychylnego środowiska (misja apologetyczna *ad intra*)? W jaki sposób realizował i głosił swoją pewność wiary? Co podkreślał wobec uprzedzonego do niego świata (misja apologetyczna *ad extra*)? Jak chrześcijanie, dając całym swoim życiem świadectwo, iż odnaleźli prawdę pomagali innym odnaleźć drogę do Tego, który jest Panem Wszechświata i który głosi prawdę będącą zbawieniem? Zadane pytania pozwalają ukazać interdyscyplinarny charakter podjętej problematyki badań. Dzięki zastosowanej metodzie integralnej możliwe stało się wykorzystanie badań innych, obdarzonych autorytetem przedstawicieli patrologii, następnie teologii religii, historii powszechnej, kulturoznawstwa i socjologii.

Zrealizowany cel pracy pozwala na stwierdzenie, że przyjęte w czasie zgromadzenia w Nicei pojęcie *ὁμοούσιος* obroniło religijną powagę chrześcijaństwa przed hellenizacją *kyrymatu* i wyznaczyło drogę trudnych poszukiwań werbalnego wyrazu wiary również na przyszłość. Głównym osiągnięciem pracy jest sformułowanie wniosku, że termin *ὁμοούσιος* jako wyraz wiary chrzcielnej mógł zaistnieć tylko w przestrzeni ścisłego monoteizmu i w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: Kim jest Jezus Chrystus? Przedstawiłam proces, w którym w różnych aspektach i wymiarach żywej wiary ujawniał się dialog Boga z człowiekiem oraz ze światem. Praca została podzielona na trzy główne części. Odpowiadają one charakterystycznym cechom relacji wspólnoty wiernych do środowiska, któremu trzeba było głosić, że Jezus Chrystus jest Bogiem i w pełni objawia Ojca. W pierwszych latach swojego istnienia chrześcijaństwo budziło niechęć wspomaganą podejrzliwością i oszczerstwami. W tym etapie inkulturacji najważniejszym zadaniem Kościoła w Imperium i wobec Imperium było trwanie w wierze i przekonanie wyznawców politeizmu, że Bóg chrześcijan jest jedynym Bogiem, Władcą wszechświata. W drugim etapie wspólnota chrześcijan śmiało stanęła wobec kultury świata rzymskiego, ukazując własną niezależność i dopracowując wyraz słowny swojej doktryny. W trzecim etapie inkulturacji Ko-

ściół stał się pełnoprawnym partnerem wobec władzy cesarskiej i bronił własnej niezależności.

Jako osiągnięcie badawcze w pierwszej części pracy należy uznać ukazanie, jak Kościół poprzez swoją organizację hierarchiczną od początku bronił wiary w jednego Boga. Jeden Kościół, kierowany przez biskupów pochodzących od jednego Nauczyciela, jest obrazem Boga niewidzialnego. Taki Kościół jest nie tylko jeden, ale i jedyny, ponieważ jest założony przez Syna Bożego. Tylko we wspólnocie wiernych pod przewodnictwem biskupów, mogących wykazać się swoją sukcesją od apostołów, możliwe jest znalezienie prawdy objawionej w Jezusie Chrystusie, a siłę swej wiarygodności i prawdziwości Kościół czerpie z Eucharystii i innych sakramentów. Ta siła przekonania religijnego pozwoliła na pluralistyczne poszukiwanie odpowiedzi na niepokoje ówczesnego świata. Udało się wykazać, że w głoszeniu orędzia Jezusa Chrystusa trzeba odszukać najgłębsze ludzkie obawy i niepokoje, by świadectwem całego życia chrześcijan pokazać, że w Nim jest ratunek. Tak działali ojcowie apostołscy i pierwsi teolodzy, mając za sobą świadectwo życia męczenników, świętych biskupów i apologetów.

W drugiej części pracy skupiłam się na ukazaniu troski Kościoła o słowa wyrażające przeświadczenia i przekonania religijne. Mogłam wykazać, że było to troską nie tylko biskupów, ale wszystkich wiernych, czego dowodem jest list do biskupa Rzymu, Dionizego, wysłany z Afryki, a dotyczący nauczania Dionizego Aleksandryjskiego. Skąd wierni czerpali odwagę i siłę, by trwać przy dobrze wyrażanej wierze, starałam się wykazać na przykładzie życia rodziny kapadockiej. Propagowane w społecznościach chrześcijan życie na sposób Pana owocowało nie tylko duchowością męczeńską i apologetyczną, ale też życiem rodzinnym, z którego siłę czerpało również rodzące się pod koniec prześladowań życie monastyczne. Postawiłam tezę, że życie jako naśladowanie Boga w wielu wymiarach, w swej jedności wspólnotowej dawało odwagę do tworzenia teologii będącej w ścisłej relacji z głoszonym kerygmatem. W tym czasie poszukiwań pojawiło się w dyskursie teologicznym filozoficzne pojęcie *ὁμοούσιος*.

W trzeciej części pracy realizowałam badania według słów Guy'a Bedouelle'a, że „czas Chrystusa i czas Kościoła należą faktycznie i pełnoprawnie do wymiernego czasu historyków”. Starałam się ukazać dostrzegane i rozpoznawalne *post factum* związki historii zba-

wienia i historii powszechnej, wykorzystując w tym celu badania historyków i patrologów. W szczególny sposób należało, z perspektywy teologii fundamentalnej, przyjrzeć się nowym odkryciom Henryka Pietrasa dotyczącym powodów zwołania synodu biskupów w Nicei w 325 roku. Wydaje się, że udało mi się w tej części ukazać rangę Kościoła jako instytucji kierowanej przez kolegium biskupów i papieża w Rzymie wobec Imperium uosobionego we władcy Konstantynie. Fakt, że termin $\acute{\omicron}\mu\omicron\omicron\sigma\iota\omicron\varsigma$ był w 325 roku terminem teologicznie niedopracowanym, otwartym i jako taki został przyjęty pod wpływem władcy Rzymu, ukazuje, że Kościół jako wspólnota bosko-ludzka potrafi, nie bez trudu, zachować swą wielkość duchową w poszukiwaniu prawdy, dzięki życiu modlitwą i liturgią. Ostoją tej wielkości w walce o wiarę w Bóstwo Syna jest nie tylko kolegium biskupów, ale i Kościoły domowe oraz życie mnisze rodzące się równoległe do teologicznych poszukiwań ludzkiego wyrazu wiary. Słowo $\acute{\omicron}\mu\omicron\omicron\sigma\iota\omicron\varsigma$ początkowo odrzucone i niechciane, ale zakorzenione w żywej wierze Kościoła, ostatecznie stało się orężem walki o ortodoksję w życiu chrześcijan i na kolejnych soborach.

Wykorzystanie otrzymanych wyników związane jest z poszukiwaniem sposobów wyrażenia relacji Kościoła i jednostki tak, by sformułowane przez Geralda O'Collinsa pojęcie objawienia zależnego nabrało realnych treści. Jest ono niezwykle ważne dla każdego procesu inkulturacji, który dąży do wewnętrznego przekształcenia autentycznych wartości spotykanych kultur. Ojcowie Kościoła jako pierwsi podjęli trud docierania do pogan poprzez integrację ich światopoglądu z orędziem Jezusa Chrystusa. Są dla nas współczesnym, nie tylko historycznym wzorem, ale też potwierdzeniem i ukierunkowaniem dla działań, które współcześnie trzeba podjąć, tym bardziej że Kongregacja do spraw Wychowania Katolickiego w *Instrukcji o studium Ojców Kościoła w formacji kapłańskiej* podkreśla, że czasy współczesne i okres tworzenia się pierwszych teologii co do klimatu kulturowego łączą liczne analogie. Pamiętając o słowach Cycerona, że historia jest matką życia, warto podkreślić, że opisane procesy mogą się przyczynić do poszukiwania właściwych rozwiązań w czasach dzisiejszych.

Pomocą w przedstawionej powyżej pracy badawczej były w sposób bezpośredni osiągnięcia przedstawione w artykułach:

- *Kalendarz juliański i gregoriański*, w: *Katechezy. Konspekty dla szkół średnich*, red. Aleksandra Bałoniak, Wydawnictwo św. Wojciecha, Poznań 2000, s.

338-342.

- *Pomyśleć świat jako całość według św. Grzegorza z Nyssy*, Poznań, Wydawnictwo św. Wojciecha, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny 2003.
- *Zwrot ku doświadczeniu w teologii XX w.*, w: *Wstęp do teologii. Materiały do ćwiczeń*, red. taż, Poznań Wydział Teologiczny UAM 2007, s. 11-22.
- *Wzajemne relacje Kościoła – rodzina w perspektywie eklezjologii communio*, w: *Kościół instytucjonalny a rodzina. Problem relacji i więzi wzajemnych*, Socjologia Religii, t. 5, red. Józef Baniak, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2007, s. 47-55.
- *Warunki wstępne interpretacji doświadczenia religijnego. logos spermatikos (λόγος σπερματικός) a qahal el (אֱלֹהִים)*, w: *Ja-wspólnota, wspólnota-ja. Próba ujęcia interdyscyplinarnego*, red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Małgorzata Wiertelowska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2008, s. 263-275.
- *Ku metodzie integralnej w teologii fundamentalnej. Sposoby konstruowania interdyscyplinarnych działań w poszukiwaniu „locorum theologicorum”. Zastosowanie i weryfikacja na przykładzie życia i twórczości Simone Weil*, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2010.
- *The Research Potential of the Notion of Logos Spermatikos in Relation to the Church Understood as Assembly of God* „Poznańskie Studia Teologiczne”, t. 24, 2010, s. 151-161 oraz w: *Believing in Community Ecumenical Reflections on the Church*, wyd. Peter de Mey; Pieter de Witte; Gerard Mannion, Leuven-Paris-Walpole Ma, Uitgeverij Peeters 2013, s. 41-50.
- *Źródła „ratio” i „intellectus” w myśleniu teologicznym*, w: *Zawsze z Tobą. Księga pamiątkowa ofiarowana biskupowi Zdzisławowi Fortuniakowi na pięćdziesięciolecie kapłaństwa*, red. Jacek Hadryś, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2013, s. 263-270.

Niemalą pomocą w poszukiwaniach badawczych były prowadzone na Wydziale Teologicznym wykłady, warsztaty i konwersatoria, szczególnie te, których tematyka bezpośrednio dotyczyła kontekstu podejmowanych zagadnień, w tym:

1. *Obraz Boga Stwórcy i Zbawcy w nauczaniu Kościoła I i II wieku. Od doświadczenia religijnego po jego przekaz*; 2004-2005 – studia stacjonarne.
2. *Pojęcia podstawowe wyznania wiary. Możliwe przesunięcia znaczeniowe*; 2007-2008 – studia podyplomowe i doktoranckie.

3. *Analiza modeli teologicznych I i II wieku chrześcijaństwa w aspekcie relacji pamięci indywidualnej i teologicznej*; 2010-2011 – studia podyplomowe i doktoranckie.
4. *Teologiczne znaczenie pamięci dla kształtowania się obrazu Boga Stwórcy i Zbawcy u judeochrześcijan i pierwszych apologetów chrześcijańskich*; 2011-2012 – studia stacjonarne.
5. „*Wierzę w jeden święty, powszechny i apostołski Kościół ...*”. *Kształtowanie się doktrynalnych pojęć wiary w Kościele i z Kościoła.*; 2012-2013 – studia stacjonarne.
6. *Bóg dialogu*; 2014-2015 – studia podyplomowe i doktoranckie.

V. Pozostałe osiągnięcia naukowe

Działalność naukową rozpoczęłam w ramach podjętych przez Zakład Teologii Fundamentalnej i Ekumenizmu badań statutowych pt.: *Ontologia paschalna*. Powstały artykuły: *Logos jako zasada wszechświata*, w: *Logos i mythos w kulturze XX wieku* (red. Seweryna Wyślouch, Bogumiła Kaniewskiej, Monika Brzóstowicz-Klajn, Biblioteka Literacka, t. 35, Poznań, „Poznańskie Studia Polonistyczne” 2003, s. 11–21); dalej *Nauczanie św. Grzegorza z Nyssy o Wszechmocy Bożej na podstawie "In illud: Tunc ipse Filius"*, „Vox Patrum”, t. 46–47, Lublin 2004, s. 511-525) oraz *Teologia łaski i wolności w nauczaniu św. Grzegorza z Nyssy*, („Teologia Patrystyczna” t. 3, w: *Człowiek w perspektywie doczesności i wieczności. Antropocentryzm Ojców Kościoła*, red. Bogdan Cześn, Poznań 2006, s. 143-160), które ukazały zagadnienie kondycji człowieka w perspektywie patrystycznej i kosmicznej interpretacji paschy greckich ojców Kościoła.

Udział w międzynarodowym programie: Socrates-Erasmus IP, prowadzonym przez Uniwersytet w Mainz, *Thinking God in Europe today. Theology in Global Religious Dialog*, cz. 3: *Translating God(s): Thinking the Divine in Interreligious Encounter*, Paryż 2005 i wygłoszenie referatu po tytule: *Simone Weil's questions about God* (wydanego w: *Phenomena of Crisis. The Paschal Dimension of Suffering*, red. Elżbieta Kotkowska, i inni, seria *Maneat Quaestio*, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2006, s. 85–102).

Badania w ramach grantów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

1. *Doświadczenie poza-eklezyjalne jako miejsce teologiczne i jego znaczenie dla samoświadomości Kościoła rozumianego jako wspólnota, w świetle życia i myśli Simone Weil.* (N102 018 32/3460), w latach 2007-2010.

Badania w ramach grantu skoncentrowane były też wokół zagadnienia, jak i gdzie wydarza się Kościół. Skierowało to moją uwagę na relacje pomiędzy jednostką a wspólnotą, w tym na instytucjonalnym wyrazie tej relacji. Dokonałam też analizy powrotu ku teologii doświadczenia wykorzystując badania teologów biblijnych, socjologów. Efekty badań przedstawiałam we wspomnianych wyżej artykułach oraz w: *Wolność, posłuszeństwo, odpowiedzialność wobec radykalnej deinstytucjonalizacji pierwiastka religijnego*, (w: *Wolność w epoce poszukiwań*, red. Marek Szulakiewicz, Zbigniew Karpus, Toruń, UMK 2007, s. 277-292), którego druga część wprowadza analizę teologiczną opartą na hebrajskim pojęciu *q^ehal el* (קהל אל) jako źródła biblijnego obrazu Kościoła jako *mysterium, communio*, a także *missio* oraz w artykule: *Is it Possible to Believe without Community According to Simone Weil?* (in: *Reimagining Religious Belonging. Ecumenical Responses to Changing Religiosity in Europe/Religiöse Bindungen – Neu Reflektiert. Ökumenische Antworten auf Veränderungen der Religiosität in Europa*, ed. Ivana Noble, Ulrike Link-Wieczorek and Peter De Mey, *Beihefte zur Ökumenischen Rundschau*, 90, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt 2011, pp. 141-153). Analiza doświadczenia religijnego Simone Weil i kategorii wczucia Edith Stein skierowała moje badania ku wspólnotowemu doświadczaniu siebie i dzięki temu powstały artykuły zakreślające obszar doświadczania siebie (również na sposób religijny) we wspólnocie i poprzez nią. Powstały wspomniane wyżej artykuły: *Kościół jako zwołanie Boże*, (q^ehal el - קהל אל, ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ); *Wzajemne relacje Kościół-rodzina w perspektywie eklezjologii communio* oraz *The research potential of the notion of 'logos spermatikos' in relation to the Church understood as assembly of God*. Poszukiwałam w nich narzędzi badawczych, do czego zainspirowało mnie nauczanie Soboru Watykańskiego II. Odwołanie do myśli biblijnej i jej interpretacji wczesnochrześcijańskiej zaowocowało pogłębioną analizą relacji doświadczeń, nazywanych ze względów metodycznych, „poza-eklezyjalnym” do „doświadczenia eklezyjalnego”. Swoistym podsumowaniem tych prac stał się wygłoszony na konferencji referat pod tytułem: *Warunki interpretacji pojęcia doświadczenie poza-eklezyjne w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, (w: *Doświadczenie religijne jako problem filozofii religii i teologii*, „Filozofia Religii”, t. 4, red. Józef Baniak, Poznań 2008, s. 129–139.) pozwalający uznać, że omawiane pojęcie, w pewnych ściśle określonych warunkach interpretacyjnych, staje się *locus theologicus* dla teologii.

Myśl Simone Weil skierowała moją uwagę nie tylko w stronę relacji Kościół a chrze-

ścijanin, ale i przekonań religijnych, które wpływają na postawę chrześcijanina. Egzystencjalna analiza ludzkich postaw autorstwa Weil pozwoliła na interpretację a-logicznych (co nie znaczy nielogicznych) uzasadnień decyzji, które podejmowane są z przeświadczeniem, że ich efektem będzie prawdopodobnie zadanie śmierci przez innych. Efekty tych badań pokazałam na przykładzie samej Simone Weil i Pawła Fłorenskiego oraz Dietricha Bonhoeffera w artykule: „*Tak trzeba*” – analiza egzystencjalnego wyboru ku śmierci Dietricha Bonhoeffera i Pawła Fłorenskiego w perspektywie filozofii Simone Weil (*Filozofia a śmierć*, red. Marek Wójtowicz, Witold Kania, Katowice, FHU Kopalnia Skarbów, 2007, s. 147 – 160).

Realizację głównego celu grantu podporządkowałam przesłaniu encykliki *Fides et ratio*. Jan Paweł II stwierdzał, że teologia fundamentalna to dziedzina, która „bada Objawienie i jego wiarygodność, a zarazem odpowiadający mu akt wiary” (nr 67). Tak sformułowane zadanie domaga się konstruowania odpowiednich metod teologicznych, które odpowiedzą na pytania: **Jak** w naszym tu i teraz rozpoznajemy to, co boskie? **Co** w obecnych warunkach **określa** ludzkie doświadczanie transcendencji? **W jaki sposób** opisywać procesy, historyczne uwarunkowania określające ludzkie doświadczenie religijne? Moje ujęcie odpowiedzi na te pytania zawarłam we wspomnianej wyżej pracy: *Ku metodzie integralnej w teologii fundamentalnej. Sposoby konstruowania interdyscyplinarnych działań w poszukiwaniu »locorum theologicorum«*. Zastosowanie i weryfikacja na przykładzie życia i twórczości Simone Weil, która jako efekt badawczy została zatwierdzona przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz w artykule interpretującym status teologii wobec innych nauk: *Teologia pomiędzy wiedzą a mądrością* (w: *Wstęp do teologii. Materiały do ćwiczeń*, red. Elżbieta Kotkowska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM, 2007, s. 51–60).

2. Prawie równolegle prowadziłam prace badawcze w zespole realizującym grant: *Interdyscyplinarna weryfikacja i rekonstrukcja paradygmatów teologii fundamentalnej w perspektywie relacji JA-WSPÓLNOTA*, (Nr N N101 199234), w latach 2008-2010 (kierownik grantu, ks. prof. dr hab. Jarosław Moskałyk)

Mój udział w tym projekcie wiązał się z poszukiwaniem nowych obszarów, które bardziej uwzględniają kształtowanie się ludzkiej tożsamości poprzez dynamiczne relacje i badanie procesów rozwoju niż przez filozoficzne poszukiwania tego, co jest. Cel ten był realizo-

wany interdyscyplinarnie z punktem kulminacyjnym osiąganym w teologii fundamentalnej. Dla realizacji tych celów brałam udział w organizacji dwóch konferencji i warsztatów pt: *Ja-wspólnota. Próba ujęcia interdyscyplinarnego* (Wydział Teologiczny UAM 2008); *Ja-wspólnota. Perspektywa teologii fundamentalnej* (Wydział Teologiczny UAM 2009); *Ja-wspólnota, w teorii i praktyce* (Wydział Teologiczny UAM 2010). Efekty prac zespołu przedstawione zostały w monografiach, których byłam współredaktorką. *Ja-wspólnota, wspólnota-ja. Próba ujęcia interdyscyplinarnego* (red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Małgorzata Wiertelwska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2008); *Ja-wspólnota. Perspektywa teologii fundamentalnej* (Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Małgorzata Wiertelwska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2009); *Ja-wspólnota. W teorii i praktyce* (red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2010). Wymiernym efektem badawczym są artykuły mojego autorstwa, w których zakreśliłam przestrzeń badań dynamicznych relacji Kościoła a chrześcijanin:

- *Warunki wstępne interpretacji doświadczenia religijnego. Pomiędzy »logos spermatikos« a »q^ohal el«, (לֵקֶה לֵא) w: *Ja-wspólnota, wspólnota-ja. Próba ujęcia interdyscyplinarnego*, red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Małgorzata Wiertelwska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2008, s. 263-275.*
- *Kim jestem? Kim się staję? Od praktyki do teorii*, w: *Ja-Wspólnota – w teorii i praktyce*, red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2010, s. 11–37.
- *Kim jestem? Kim się staję? W dialogicznym napięciu JA-TY. Źródła teoretyczne*, w: *Ja-Wspólnota – w teorii i praktyce*, red. Elżbieta Kotkowska, Jarosław Moskałyk, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2010, s. 39–65.

Poszukiwanie interdyscyplinarnych powiązań pozwalających na rekonstrukcję i weryfikację paradygmatów teologii fundamentalnej skierowało moje badania w stronę osiągnięć filozoficzno-teologicznych Pawła Fłorenskiego, który jest wyrazicielem myśli teologicznej czerpiącej bezpośrednio ze źródeł wczesnej teologii bez negatywnego wpływu nurtów oświeceniowych. W XX wieku rosyjski teolog połączył na nowo filozoficzne pojęcie świat powstał z niczego z biblijnym świat powstał z miłości. Analiza twórczości rosyjskiego filozofa zaowocowała udziałem w międzynarodowej konferencji: *To Discern Creation in a Scattering World* (2009) i wygłoszeniem referatu pt: *To Discern Uncreated Love through Beauty, Good and Truth in the Scattering World, According To Father Pavel Alexandrovich Florensky*. (wydany w języku polskim: *Dostrzegać niestworzoną miłość poprzez Prawdę*,

Dobro i Piękno w rozproszonym świecie, według Pawła Florenskiego, „Poznańskie Studia Teologiczne”, t. 23, Poznań, 2009, s. 125–143). Sposób dotarcia ku opisowi ontologii miłości Pawła Florenskiego pozwolił mi na wprowadzanie w obszar badań nie tylko dyskursu analityczno-krytycznego, ale również na uwzględnienie rozumowań uprawdopodobniających związanych z szeroko pojętą heurystyką, co wprowadziło mnie na drogę badań postaw i przekonań religijnych. Analizując i badając koncepcję *eklezjologii communio* propagowaną przez Josepha Ratzingera, przygotowałam i wygłosiłam wykłady/warsztaty, pt. *Pojęcia podstawowe wyznania wiary. Wierzę w jeden święty, powszechny i apostołski Kościół... – możliwe przesunięcia znaczeniowe*. W ramach zajęć podkreślałam relację pomiędzy *ja* a *wspólnotą* jako możliwy punkt wyjścia ku uzasadnianiu wiarygodności chrześcijaństwa.

3. *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologia wobec wyzwań współczesności* (N N101 019838), w latach 2010-2013.

Prace w tym projekcie wiążą się z moją funkcją Sekretarza Rady Naukowej w organizacji, VIII Kongresu Teologów Polskich, *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologiczna odpowiedź na fundamentalne pytania współczesnego człowieka*. Został on zorganizowany przez Radę Naukową Konferencji Episkopatu Polski, Wydział Teologiczny UAM, 13–16.09.2010, a jego wymiernym efektem stała się publikacja: *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologiczna odpowiedź na fundamentalne pytania współczesnego człowieka*, red. Damian Bryl, Bogusław Kochaniewicz, Janusz Nawrot, Elżbieta Kotkowska, Poznań, Wydział Teologiczny UAM, 2012.

Realizując kolejne cele grantu, skupiłam się na pytaniu: Kto i jak ma ukazywać sens i cel (telos) dziejów indywidualnemu człowiekowi by mógł w swej wolności zdecydować? i badałam powinność Kościoła wobec traumatycznych przeżyć jego członków. Opisałam swoje wyniki w artykule: *Całość i τέλος pamięci Kościoła* (w: *Dialog u Progu Auschwitz*, t. 2, *Perspektywy teologii po Auschwitz*, red. Manfred Deselaers, Kraków–Oświęcim–Lublin, Wydawnictwo UNUM, Centrum Dialogu i Modlitwy, Stowarzyszenie Teologów Fundamentalnych w Polsce, 2010, s. 131-146 oraz *Gesamtheit und τέλος der Erinnerung der Kirche*, in: *Perspektiven einer Theologie nach Auschwitz, Dialog an der Schwelle von Auschwitz*, Band 2, Ed. Manfred Deselaers, Kraków–Oświęcim, UNUM, Centrum für Dialog und Gebet 2011, s. 145-164. Przeanalizowałam też zadanie teologa wobec nurtów ponowoczesnych w artykule:

Teolog fundamentalny wobec ataku Przypadku, Nieokreśloności, Prawdopodobieństwa, Dwuznaczności, Wieloznaczności? (Katowice 2012, s. 53-64, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. 45, nr: 1). Badałam zagadnienie, czy można szukać ziaren prawdy w sposobie wyrażania ludzkich niepokojów w dialogu z kulturą. Badałam też możliwość określenia granic dopuszczalnego dialogu z myślą ponowoczesną w: *Umberta Eco „dzieło otwarte” a Biblia* (w: *Wiarygodność chrześcijaństwa w dyskusji z postmodernizmem*, Biblioteka Teologii Fundamentalnej, t. 8, s. 129-150, Bydgoszcz 2013), gdzie dzięki osiągnięciom poprzedniego grantu udało mi się wykazać brak uwzględniania relacji ja-wspólnota w modelu „dzieła otwartego” Umberto Eco.

W ramach działań wynikających z zatrudnienia prowadziłam tak zwane badania własne i statutowe

- W latach 2004–2005 prowadziłam prace skupione wokół tematu: *Obraz Boga jako Stwórcy i Zbawcy w nauczaniu Ojców Apostolskich i apologetów I i II wieku – teologiczna rola pamięci*. Przygotowałam wykłady/warsztaty na temat: *Obraz Boga Stwórcy i Zbawcy w nauczaniu Kościoła I i II wieku. Od doświadczenia religijnego po jego przekaz*. Jednym z efektów tych prac badawczych był artykuł: *Pamięć teologiczna i jej rola w kształtowaniu świadomości życia wiarą* („Poznańskie Studia Teologiczne”, t. 18, Poznań 2005, s. 73-95) oraz artykuł: *Pamięć jako miejsce rozpoznawania doświadczanych relacji pomiędzy Bogiem a człowiekiem*, w: *Religia wobec historii, historia wobec religii*, (red. Elżbieta Przybył, Kraków, Nomos 2006, s. 143-150.) oraz w: *Wierzyć to znaczy pamiętać*, w: *Prawda–Zaufanie–Wspólnota. Wokół książki 'Powiedzcie prawdę' Tomasza Węcławskiego*, (red. Małgorzata Wiertelwska, Elżbieta Kotkowska, seria *Maneat Quaestio*, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2006, s. 153-171).
- W latach 2007-2008, podjęłam badania: *Ku metodom twórczego myślenia. (Dydaktyka wyższej uczelni, metodyka naukowa, heurystyka)*. Dzięki temu mogłam uczestniczyć w przygotowaniu nowego kierunku na Wydziale Teologicznym UAM dialog i doradztwo społeczne, proponując przedmioty mające jako efekt kształcenia wydobycie integralnego i celowego widzenia rzeczywistości otaczającej człowieka i świadomie rozeznawane w grupie, a nie tylko indywidualne.
- Swoistym wprowadzeniem w badania podjęte w latach 2013-2016 była próba analizy dwóch ujęć ponadlogicznej interpretacji rzeczywistości wiary w artykule: *Ikoniczność*

metafory w teologii? (w: *Studia Theologiae Fundamentalis* nr 2. *Wokół teologii ikony*, red. Bogusław Kochaniewicz, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2011, s. 47-60.) Widząc owocność myśli Pawła Florenskiego w dialogu z teologią Kościoła Rzymskokatolickiego, rozpoczęłam prace w ramach badań statutowych pt.: *Prawdziwość (ἀληθεία) chrześcijaństwa w myśli Pawła Florenskiego*, które prowadzę w dalszym ciągu. Na obecnym etapie powstały artykuły:

- *Pawła Florenskiego koncepcja słowa-obrazu*, w: *De catechizandis adultis. Opuscula Romualdo Niparko septuagenario dedicata*, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2014, s. 147-156
- *Kapłaństwo – duchowe centrum osobowości o. Pawła Florenskiego*, w: *Spiritus sanctus et Ecclesia. Opuscula Bogadano Częsz. Septuagenario dedicata*, red. Paweł Wygralak, Wydział Teologiczny UAM 2015, s. 179-191.
- *Integralne ujęcie prawdy jako odpowiedź na współczesne zagrożenia wiary*, w: *Współczesne zagrożenia wiary*, red. Jarosław Moskałyk, Poznań, Wydział Teologiczny UAM 2015.

Pozostałe informacje dotyczące działalności wydawniczej, organizacyjnej, popularyzującej naukę, udziału w konferencjach oraz współpracy naukowej znajdują się w załączniku nr 3 wniosku.

Elżbieta Kotkowska